

UOT 339.13.01

AQRAR SAHƏDƏ İQTİSADI MÜNASİBƏTLƏRİN DÖVLƏT TƏNZİMLƏNMƏSİNİN ROLU

C. S. ƏLİYEV
AKTN KTİETİ

Məqalədə aqrar sahədə iqtisadi münasibətlərin dövlət tənzimlənməsinə dair nəzəri və təcrübi məsələlərin araşdırılması iqtisadçı alimlərin diqqət mərkəzində olduğu göstərilir. Eyni zamanda qeyd olunur ki, iqtisadiyyata dövlət müdaxiləsi üçün alimlər bir sıra səbəblər gətirirlər. Qarşıdakı illərdə aqrar sahədə iqtisadi münasibətlərin dövlət tənzimlənməsinin rolunun arıması, iqtisadi artımı dəstəkləmək və təşviq etməklə bağlı dövlət siyasətinin təşəkkülü məqalədə sadalanan mühüm amilləri fəallaşdırmağa yönəldilməli olması tövsiyə olunmuşdur.

Açar sözlər: iqtisadi, münasibətlər, aqrar sahə, dövlət tənzimlənməsi, mexanizm, rolu.

Bazar münasibətlərinin formalaşdığı müasir iqtisadi şəraitdə hər bir ölkənin milli iqtisadiyyatının formalaşmasında və inkişafında dövlət mühüm rol oynayır. Belə ki, dövlətin iştirak etmədiyi bazar iqtisadiyyatı mövcud olan iqtisadi sistemdən artıq söhbət gedə bilməz. İqtisadiyyatda, o cümlədən onun mühüm sahələrindən biri olan aqrar sahədə iqtisadi münasibətlərin dövlət tənzimlənməsinə dair nəzəri və təcrübi məsələlərin araşdırılması iqtisadçı alimlərin diqqət mərkəzində olmuşdur. Respublikamızın aqrar sahəsində iqtisadi münasibətlərin dövlət tənzimlənməsi problemiylə məşğul olan alimlərdən Salahov S.V., Xəlilov H.A., Aliyev İ.H., Balayev R.Ə., İbrahimov İ.H., Allahverdiyev H.B., Əhmədov M.A., Ataşov B.X., Abbasov A.F., Abbasov V.H., Hacıyev Q.B. və başqalarının əsərlərini göstərə bilərik [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]. İnkişaf etmiş ölkələrdə müvafiq problemləri araşdıran alimlərdən Abalkin L.İ., Başkina A.M., Bulatov A.S., Çernyakova V.A., Zoldner A., Yelkina R.S., Kuşlina V.İ., Lampeter X.R., Lyutov L.A., Rudnov V.D., Xodov F.Q., Dobrososkiy V.R. və başqalarının əsərlərini göstərmək olar.

İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi problemilə məşğul olan alimlər bu məsələyə adətən iki nöqtədən nəzərdən yanaşırlar. Bir qrup alimlər dövlət tənzimlənməsinə tədbirlər sistemi, yəni bir hadisə hesab edirlər. Məsələn, A.Bolobolov və V.Sidorenko iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinə belə tərif verirlər: «Bazar təsərrüfatçılığı şəraitində iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi ölkənin sosial-iqtisadi inkişafını təmin etmək üçün dövlətin gördüyü qanunvericilik, icra və nəzarət tədbirləridir» [8]. L.Q.Xolodov da buna bənzər tərif verir: «Bazar təsərrüfatçılığı şəraitində iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi mövcud sosial-iqtisadi sistemi sabitləşdirməklə iqtisadi inkişaf məqsədlərinə uyğunlaşdırmaq üçün səlahiyyətli dövlət qurumları və ictimai təşkilatları tərəfindən görülməli qanunvericilik, icra və nəzarətyönlü standart tədbirlər sistemidir» [9]. Hərçənd bu təriflərin oxşarlığı ilə yanaşı iqtisadiyyatda dövlət

tənzimlənməsinin əhəmiyyətilə bağlı tamamilə fərqli mülahizələr də nəzərə çarpır. A.Bolobolov və V.Sidorenko ölkənin sosial-iqtisadi artımını ön plana çıxarırsa, L.Xolodov sosial-iqtisadi sistemi dəyişkən şəraitə uyğunlaşdırmaqla kifayətlənir. Biz A.Bolobolov və V.Sidorenkonun fikirlərinə şərik olaraq hesab edirik ki, dövlət tənzimlənməsinin strateji məqsədi məhz ölkənin davamlı sosial-iqtisadi inkişafını təmin etməkdən ibarətdir. İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin taktiki vəzifələri arasında isə sabitləşmə, yaxud dəyişkən şəraitə uyğunlaşma da nəzərdə tutula bilər.

İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi problemilə məşğul olan alimlərin başqa bir qismi dövlət tənzimlənməsinə proses hesab edir. Məsələn, P.Lukiçevə görə dövlət tənzimlənməsi prosesi dövlətin qiymət, yaxud müəyyən iqtisadi sahəyə girişin şərt və standartlarının təyini vasitəsilə iqtisadi fəaliyyətin təşviqi və ya məhdudlaşması üçün tətbiq olunan qanunların icrasına yönəlmiş tədbirlərin məcmusudur [10].

Fikrimizcə, dövlət tənzimlənməsinin ən dolğun tərfi L.İ.Abalkinin və A.Q.Qryaznovanın «Bazar iqtisadiyyatının dövlət tənzimlənməsi» kitabında verilmişdir. Yəni dövlət tənzimlənməsi «makroiqtisadi müvazinətə nail olmaq və ümumiyyətlə iqtisadiyyatın normal çalışmasını təmin etmək məqsədilə dövlət idarəetmə orqanlarının cəmiyyətdəki iqtisadi proseslərə (birbaşa və ya dolaylı) təsiridir» [11].

Dünya tarixində dövlətin iqtisadiyyatdakı iştirakı ilə bağlı müxtəlif dəyərləndirmələr olub. Bunlardan merkantilizm, klassik yanaşma, marksizm, keynsçilik, monetarizm, neokeynsçilik kimi cərəyanları göstərə bilərik.

XVIII əsr fransız iqtisadçıları arasında təşəkkül tapan merkantilizm müxtəsərcə ölkənin və kralın varlanması naminə dövlətin iqtisadiyyatda yaxından iştirak etməsinin vacibliyini irəli sürür. Merkantilizm tərəfdarları (T.Men, A.Monkretye və başqaları) dövlət xəzinəsini doldurmaq naminə dövlətin iqtisadiyyata müdaxiləsini vacib sayırdılar [12]. O dövr iqtisadi

inkişafının xüsusiyyətlərinə, yəni ölkənin əsas sərvətinin qızıl miqdarı ilə ölçüldüyünə istinad edən merkantilizm nümayəndələri ixracı təşviq etməyə, idxalı isə azaltmağa çağırırdılar.

Dövlətin iqtisadi rolu barədə düşüncələrin növbəti inkişaf mərhələsi olan Adam Smitin ilk dəfə 1776-cı ildə nəşr olunmuş «Xalqlar sərvətinin təbiəti və səbəbləri haqqında tədqiqat» adlı əsərində göstərilir ki, «bazar qüvvələrinin sərbəst oyunu («görünməz əl» prinsipi) ahəngdar quruluşa gətirib çıxarır» [13].

Klassik yanaşmaya görə, dövlətin vəzifəsi insan həyatını və mülkiyyətini qorumaq, yaxud mübahisələri həll etmək, yəni fərdlərin ya bacarmadığı, ya da lazımcına görə bilmədiyi işləri icra etməkdir. Bazar iqtisadiyyatını təsvir edən A.Smit göstərirdi ki, məhz fərdi sahibkarın özəl mənafeyinə yönələn fəaliyyəti həm özünün, həm də nəticədə bütün toplumun rifahını artırmaqla iqtisadi inkişafı hərəkətə gətirən başlıca amildir [13]. Əsas məsələ təsərrüfatçılıq fəaliyyətinin bütün iştirakçılara fəaliyyət sahəsi seçimi azadlığı, sərbəst rəqabət, sərbəst ticarət kimi təməl iqtisadi azadlıqları təmin etməkdir.

Keynsçilik nəzəriyyəsi XX əsrin 30-cu illərdə, ABŞ-dakı iqtisadi böhrandan sonra geniş yayılmışdır. Con Meynard Keyns tərəfindən irəli sürülən və iqtisadiyyatı tənəzzül vəziyyətdə tədqiq etdiyinə görə «böhran nəzəriyyəsi» kimi də tanınan nəzəriyyəyə əsasən sərbəst bazar şəraitində iqtisadiyyatı böhran vəziyyətindən çıxaracaq mexanizmlər olmadığına görə dövlət iqtisadiyyata fəal şəkildə müdaxilə etməlidir. Həmçinin C.M.Keynsə görə, kapitalist iqtisadiyyatındakı böhranlar ifrat əmtəə istehsalından yarandığına görə dövlətin bazara təsiri də tələbatı təşviq etmək məqsədi daşmalıdır. Bunun üçün də çevik pul kredit siyasəti, fəal maliyyə-büdcə siyasəti, iş yerlərinin bilavasitə dövlət tərəfindən açılması kimi bir sıra vasitə göstərir.

C.M.Keyns tərəfindən təklif edilən dövlət tənzimləmə modeli ikinci dünya müharibəsindən sonrakı iyirmi ildən artıq müddət ərzində dövrü tərəddüdləri azaltmaq imkanı yaratmışdı. Lakin təqribən 70-ci illərin əvvəlindən etibarən dövlət tənzimləməsi imkanları ilə obyektiv iqtisadi şərtlər arasında uyğunsuzluq özünü göstərməyə başlayır. C.M.Keyns modeli isə yalnız yüksək artım sürəti zamanı davamlı tətbiq oluna bilərdi. Belə ki, milli gəlirin sürətli artımı onun kapitalın toplanmasına zərər yetirmədən yenidən bölüşdürülməsinə imkan yaradırdı.

70-ci illərdə isə təkrar istehsalat üçün şərtlər xeyli pisləşmişdi. Böhranı aradan qaldırmağın Keyns üsulu inflyasiyanı daha da gücləndirirdi. Böhranın təsiri ilə, habelə dövlət tənzimləmə sistemi tamamilə yenidən qurularaq neomühafizəkar bir model meydana gəldi. Həmin neomühafizəkar modelin nəzəri əsasını iqtisad elmindəki neoklassik cərəyanının müddəaları təşkil etmişdir (İ.Fişer, M.Fridmen və başqaları). Dövlət tənzimləmə modelinin yenilənməsi təkrar istehsalat

tələbat vasitəsilə təsirdən imtina edib təklif həcminə dolayı yollarla təsir etməkdən, özəl sahibkarlıq sərbəstliyinə dönməkdən ibarət oldu [12]. Belə ki, iqtisadi artım artıq özəl vəsaitlər, yəni mənfəətin bir qisminin kapitallaşması, habelə kredit vəsaitləri kimi iki mənbədən kapital toplanmasından irəli gələn məfhum kimi təsəvvür olunur. Bu nəzəriyyəyə görə dövlət «kapital toplanması və istehsalatın daha məhsuldar olması üçün şərait» təmin etməlidir. Bu yolda başlıca maneələr isə yüksək vergi və inflyasiyadır. Yüksək vergilər kapital yatırımlarının artmasını əngəlləyir, inflyasiya da kreditləri bahalaşdırmaqla kredit kimi əldə olunan vəsaiti kapital toplanması üçün istifadəsini çətinləşdirir. Ona görə də iqtisadiyyata dövlət müdaxiləsinin əleyhdarları anti-inflyasiya tədbirləri (monetaristlərin tövsiyələrinə əsasən) həyata keçirməyi və sahibkarlara vergi güzəştlərini təklif edirlər.

Monetaristlərin neoklassik nəzəriyyəsinə görə dövlət iqtisadiyyata yalnız dolayı təsir göstərə bilər, ölkənin iqtisadi inkişafında əsas vəzifə isə bazar amillərinin üzərinə düşür. Neoklassik nəzəriyyə çərçivəsində mövcud monetarist düşüncəsi pul təklifi və tədavi üçün sürəti ilə istehsalat həcmi və qiymətlərin səviyyəsi ilə möhkəm bağlılığına əsaslanır. İqtisadi əlaqələri təhlil edərkən monetarist yanaşma tərəfdarları pulun tədavi sürətinin sabit olduğunu düşünürlər. Bu da tədavi sürətinin faiz dərəcələrinə düz mütənəssib, pul təklifinə isə tərs mütənəssib gəldiyi barədə keynsçiliyin müddəalarına ziddir.

Neokaynsçilik dövrü tərəddüdlər və inflyasiyanın məcmu xərclərdə və pul təklifindəki dəyişənlikdən meydana gəldiyini irəli sürən C.M.Keynsin iqtisad nəzəriyyəsinin bir qoludur. Bu nəzəriyyə tərəfdarları (C.Robinson, R.Xarrod, E.Domar və başqaları) tələbatla yanaşı həm də büdcə vergi tənzimləmə alətlərinin də istifadəsinə üstünlük verən aktiv sabitləşdirmə siyasətinin zərurətinə inanırlar [12].

Biz dövlətin iqtisadiyyatda iştirakına dair nəzəriyələr çoxluğunun daha çox iqtisadi həyatdakı hadisələr barədə bütöv bir konsepsiya təsəvvürünün olmaması, iqtisadiyyata dair elmi ümumiləşdirmələrin daha çox empirik, təcrübəyə əsaslanması məsələsində L.M.Bədəlovun və V.P.Oreşinin fikirləri ilə razıyıq [14]. Belə ki, istər dövlətin müdaxiləsilə staqflasiyanın aradan qalxacağı haqda keynsçilik fikirləri, istərsə də yalnız monetarist üsullarla dövlətin iqtisadiyyata müdaxiləsini məhdudlaşdırmaq barədə tövsiyələr özünü doğrultmadı.

Müasir dövrdə iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin zərurəti beynəlxalq aləmdə maraqlı təsdiqini tapdı. Belə ki, 2001-ci ildə iqtisadiyyata dövlətin aktiv müdaxiləsinə, o cümlədən bazar münasibətlərini tənzimləməsinə tərəfdar olan üç nüfuzlu amerikalı alimə (D.Stiqliz, D.Akerlof və M.Spens) iqtisadiyyat üzrə Nobel Mükafatı təqdim olunmuşdur. Onların fikrincə, bazarın tam sərbəst, kortəbii inkişafı iqtisadiyyatda qeyri-bərabər şərtləri əmələ gətirir. Kəskin, tənzimlənmə

məyən proseslərin ortaya çıxması sabitliyin pozulmasına, böhranlara səbəb olur ki, bunun qarşısını almaq üçün, onlara görə, dövlətin tənzimləyici rolu müntəzəm şəkildə artmalıdır. Buna baxmayaraq, bütöv bir nəzəriyyəyə malik olmayan neokeynsçilik tərəfdarları müşahidə etdikləri gerçək hadisələri əsaslı şəkildə dəyərləndirə və proqnozlaşdırma bilmirlər.

Hazırda dünya təcrübəsində keçid dövrü iqtisadiyyatına dövlət rəhbərliyi məsələsinə dair üç yanaşma ortaya çıxmışdır [11]. Bunlardan birincisi dövlətin iqtisadiyyata müdaxiləsinə qarşı çıxaraq başlanğıcını siyasi iqtisad klassiklərinin nəzəriyyəsindən götürür.

Monetarist nəzəriyyələri əsasında makroiqtisadi siyasəti nəzərdə tutan ikinci yanaşmaya «dövlətin iqtisadiyyata məhdud müdaxiləsi» də deyilə bilər.

Üçüncü yanaşma dövlətin məhdud istehsalat ehtiyatlarının idarəetməsindən tutmuş sahəvi-quruluş və ərazi-quruluş siyasətinədək müxtəlif üsullarla iqtisadi siyasətin yeridilməsində yaxından iştirakını ehtiva edir və K.Marks, V.Lenin və onların ardıcıllarının ölkə iqtisadiyyatının planlı idarəetməsi barədə fikirlərinə əsaslanır. XX əsr ərzində dövlətin iqtisadiyyatdakı rolu davamlı olaraq artıb. Bunu əksər ölkələrin iqtisadiyyatında dövlət bölməsinin rolu da təsdiqləyir.

İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi üçün obyektiv imkanlar yalnız müəyyən iqtisadi inkişaf səviyyəsinə, istehsalat və kapital cəmlənməsinə nail olunduqda ortaya çıxır. İqtisadiyyatın dövlət tərəfindən tənzimlənməsi zərurəti kəskinləşən bəzi problemləri həll etməklə əlaqədardır.

İqtisadiyyata dövlət müdaxiləsi üçün alimlər bir sıra səbəblər gətirirlər. Məsələn, V.İ.Kuşlin aşağıdakı kimi səbəbləri sadalayır [15]:

- lazımcına inkişaf etmiş bir çox bazar növlərinin (o cümlədən fyuçers və sığorta bazarları) olmaması;
- gerçəkdə sağlam rəqabətin olmaması;
- bazar subyektlərinin zəruri məlumat ala bilməməsi;
- bazarın tam müvazinətə gələ bilməməsi;
- bazardan asılı olmayan amillərə uyğun sərvətlərin ictimai qaydada yenidən bölüşdürülməsi zərurəti;
- ictimai sərvətlərin yaradılması və istehlakı (müddafə, elmi nəzəri tədqiqatlar və sair) ilə bağlı geniş sahələrin mövcudluğu;
- «layiqli» ehtiyaclarla tərgidilməli olan tələbatlardan (içki, siqaret, narkotik və sair) fərqləndirilməsi və s.
- İqtisadiyyata dövlət müdaxiləsi üçün əsas səbəb kimi L.M.Bədəlov və V.P.Oreşin daha ümumi şəkildə siyahı təqdim edirlər [14]:
- bazar təsərrüfatının fəaliyyətində qüsurların olması;
- ictimai sərvətlərə olan tələbatı ödəmək zərurəti;
- zahiri təsirləri tarazlaşdırmaq zərurəti.

Yuxarıda göstərilən səbəblər dövlət tənzimlənməsinə mühafizəkar yanaşmanı ifadə edir və ictimai

mənafə nəzəriyyəsi kimi tərif edilə bilər. Bununla yanaşı, tənzimləmədən qazanılan faydaları ələ keçirmə nəzəriyyəsi deyilən ikinci yanaşma da var. Həmin nəzəriyyənin banisi olan amerikalı iqtisadçı alim Corc Stiqlerin fikrincə, dövlət gücü, geniş inzibati aparatı ilə iqtisadiyyatın hər bir sahəsi üçün təhlükə mənbəyidir. Ona görə də iqtisadi tənzimləmə nəzəriyyəsinin əsas vəzifələri tənzimləmə ilə bağlı başlıca faydanın, yaxud da ağırlığın kimin payına düşəcəyini, tənzimləmənin hansı formalarının tətbiq olunacağını, ehtiyatların bölüşdürülməsinə necə təsir edəcəyini izah etməkdir. Corc Stiqlerin əsas müddəası isə tənzimləmənin adətən iqtisadi sahəyə yönələrək yalnız onun mənfəətinə xidmət etməsindən ibarətdir.

Azərbaycan Respublikasının alimləri aqrar sahədə bazar iqtisadi münasibətlərinin dövlət tənzimlənməsinin əsas istiqamətlərində aşağıdakıları göstərirlər [1, 4, 7, 16, 17]:

- daxili və xarici ticarətdə əmtəə mübadiləsinin tənzimlənməsi;
- daxili və xarici (valyutada) pul tədaviyünün tənzimlənməsi;
- müxtəlif sosial təbəqələrin gəlirlərinin tənzimlənməsi;
- istehlak bazarının tənzimlənməsi;
- sosial sahənin sağlam inkişafını və ekoloji sağlam mühiti təmin edəcək ehtiyatların hərəkətinin tənzimlənməsi;
- müxtəlif regionlarda müəyyən növ kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarının kimlərin istehsal edəcəyini, yəni təsərrüfat subyektlərinin quruluşunun tənzimlənməsi;
- aqrar sahədə istehsalın öncül sahələrini, yəni təsərrüfat fəaliyyətinin sahəvi və regional quruluşunun tənzimlənməsi;
- nəhayət, gah artımı təşviq etməklə, gah ifrat artımı cilovlamaqla iqtisadi inkişafın tənzimlənməsi.

Yuxarıda sadalanan bütün istiqamətlər aqrar sahədə iqtisadi münasibətlərin dövlət tənzimlənməsinin dörd başlıca sahəsi üzrə təsnif oluna bilər. Bunlara aşağıdakılar aiddir:

- rəqabət mühitinin təşviqi;
- ümumi iqtisadi sabitliyin təmini;
- sosial təminatlar və müvazinət;
- mikro səviyyədə böhranların aradan qaldırılması.

Yetkin bazar münasibətləri olan ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, buradakı iqtisadi artımla yanaşı Ümumi Daxili Məhsulun (ÜDM) tərkibində dövlət xərclərinin xüsusi çəkisi də xeyli artmış olur (cədvəl 1). Belə ki, Avropanın ən mühüm ölkələrində (Fransa, Almaniya) dövlət büdcəsi vasitəsilə bölüşdürülən ÜDM-in tərkibində həmin xərclərin xüsusi çəkisi son yüz il ərzində 10-15 faiz kimi yüksək rəqəmlərdən aşağı düşmüşdür. «Böyük tənəzzül»dən sonra, habelə ikinci dünya müharibəsi illərində hökumət xərclərinin azalması belə iqtisadiyyatda dövlətin rolunun artması

meylini dəyişdirə bilmədi. XX əsrin sonunda isə Avropa ölkələrində dövlət büdcəsi vasitəsilə bölüşdürülən ÜDM-in tərkibində həmin xərclərin xüsusi çəkisi 50 faizə yaxınlaşdı, ABŞ və Yaponiya isə bu göstəricilər 35 faizlik səviyyəsində dayandı.

Cədvəl 1. Ümumi Daxili Məhsulun (ÜDM) tərkibində dövlət xərclərinin xüsusi çəkisi, faizlə

Ölkələr	1880	1913	1929	1938	1950-60	1970	1980	1990	2000	2014
Böyük Britaniya	10	12,7	24	29,5	35	32,5	41,5	43	44	44,8
Fransa	12	12,5	15	23,2	27,6	34,5	38,8	46,1	51,4	54,2
Almaniya	19	18	31	43	30,4	33,4	42	47,9	48	50,8
İtaliya	9,5	12,2	13,5	25,5	22	27,2	34	41,9	49,3	54,8
ABŞ	6,5	9	10,1	19,8	21,4	27,9	31,1	31,8	36	38,7
Yaponiya	10	14,2	18,8	30,3	19,8	20,9	22,9	32	32,2	34,9

Ümumiyyətlə, dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində Ümumi Daxili Məhsulun (ÜDM) tərkibində dövlət xərclərinin xüsusi çəkisinin son yüz il ərzində 2,5-3,5 dəfə artması bazar iqtisadiyyatının tənzimlənməsində dövlətin rolunun davamlı artması meylinin əyani ifadəsi sayılmalıdır.

Fikrimizcə, qarşıdakı on il ərzində aqrar sahədə iqtisadi münasibətlərin dövlət tənzimlənməsinin rolunun artması, iqtisadi artımı dəstəkləmək və təşviq etməklə bağlı dövlət siyasətinin təşəkkülü aşağıda sadalanan mühüm amilləri fəallaşdırmağa yönəlməlidir:

1. Əmtəə və xidmət bazarlarında daxili və xarici rəqabətdən (təqribən eyni inkişaf səviyyəsinə malik ölkələr üçün) səmərəli yararlanmaq məqsədilə vahid beynəlxalq əmtəə bazarını inkişaf etdirmək və açıq milli bazarları dəstəkləmək;

2. Daxili bazarlara sərmayə cəlb edərək iqtisadi fəaliyyətləri təşviq etmək məqsədilə likvid maliyyə yatırımlar axını olan kapital bazarını sərbəstləşdirmək;

3. Aqrar sahədə özəl mülkiyyət hüququnu qorumaq;

4. Əsassız pul emissiyaları nəticəsində meydana gələn dövlət xərclərini təkmilləşdirmək və inflasiyanı

minimuma endirməkdir. Həmçinin dövlət büdcəsi iqtisadiyyatın quruluşuna və həcminə uyğun olmalıdır, çünki izafi dövlət xərcləri kapitalların özəl bölmədən kənara axmasına gətirib çıxara bilər;

5. Vergi və sosial dəstək sistemləri qanuni sahibkarlığın intişar tapmasına, əhalinin rifah halının yaxşılaşmasına şərait yaratmalıdır;

6. İnsan kapitalına yatırımlar dövlətin əmək bazasında, xüsusilə də təhsil sahəsində öncül vəzifələrindən biri olmalıdır.

Dövlət tənzimlənməsinin müxtəlif dərəcələrdə iqtisadiyyatın bütün sahələrinə şamil olduğunu da vurğulamaq lazımdır. Bir sıra obyektiv və subyektiv səbəblərdən bu, aqrar sahənin (kənd təsərrüfatının) inkişafında xüsusi önəm daşıyır.

ƏDƏBİYYAT

1. Salahov S.V. Aqrar sahənin dövlət tənzimlənməsi problemləri. Bakı: «Nurlar», Nəşriyyat- Poliqrafiya Mərkəzi, 2004, 504s. 2. Xəlilov H.A. Milli ərzaq təhlükəsizliyi: bazar transformasiyaları və iqtisadi qloballaşma amilləri. Bakı: 2001, 176 s. 3. Aliyev İ.H. Aqrar sahədə sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsinin bəzi məsələləri / Azərbaycan Respublikasında milli sahibkarlığın formalaşması və inkişafının əsas istiqamətləri» mövzusunda həsr edilmiş elmi-praktiki konfransın materialları. Bakı: Biznes Universiteti, 2002, s. 257-259. 4. İbrahimov İ.H. Sahibkarlıq fəaliyyətinin tənzimlənməsi məsələləri. Bakı: Səda, 2010, 248 s. 5. Allahverdiyev H.B., Qafarov K.S., Əhmədov Ə.M. İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi. Bakı: Nasir, 2002, 447 s. 6. Abbasov V.H. Aqrar sahədə iqtisadi tənzimlənmənin aktual problemləri. Bakı: MBM, 2012, 424 s. 7. Hacıyev Q.B. Aqrar sahənin inkişafında iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi təcrübəsi / AzETKTI və TI-nun elmi əsərləri, 4 hissəli, I h., Bakı: Nurlar, 2009, s. 38-43. 8. Болоболов А., Сидоренко В. Государственное регулирование экономики // Международный сельскохозяйственный журнал, 2011, №6, с.10-14. 9. Холодов Л.Г. Вопросы государственного регулирования экономики. М.: Экономика, 2014, 238 с. 10. Лукичев П.М. Государственное регулирование аграрной сферы. Санкт-Петербург, НИИ химии СПбГУ, 2009, 191 с. 11. Абалкин Л.И., Грязанова А.Г. Государственное регулирование рыночной экономики. М.: Путь России, 2002, 590 с. 12. Боев В.Р., Серков А.Ф., Шутьков А.А. Многоукладная экономика АПК России: вопросы теории и практики. М.: Колос, 2014, 354 с. 13. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Т. 1-2. М., Л., 1935. Т.1.-371 с, Т.2.-374 с. 14. Бадалов Л.М., Орешин В.П. Государственное регулирование национальной экономики. М.: изд-во МГУ им. Ломоносова, 2009, 272 с. 15. Государственное регулирование рыночной экономики / Изд. 2-е перераб. и доп.; Кушлин В.И. общ. ред. М.: РАГС, 2012, 832 с. 16. Rzayev V.R. Aqrar sahənin dövlət tənzimlənməsinin zəruriliyi və ona nəzəri yanaşmalar // Azərbaycanın aqrar elmi, 2017, №1, s.27-30. 17. Əliyev R.R. Rusiya və Avropa İttifaqına üzv olan ölkələrdə kənd təsərrüfatı istehsalının dövlət tənzimlənməsi // AMEA İqtisadiyyat İnstitutunun elmi əsərləri: 4 buraxılış, IV b., Bakı: AMEA İqtisadiyyat İnstitutu, 2009 s.229-232.

Роль государственного урегулирования экономических отношений в аграрном секторе

Д.С.Алиев

В статье указывается что исследование теоретических и практических задач государственного урегулирования экономических отношений в аграрном секторе находится в центре внимания ученых. В тоже время отмечается что

ученые указывают ряд причин для вмешательства государства в экономику. Преобладание в будущем государственного урегулирования экономических отношений в аграрном секторе, поддержка и стимулирование экономического роста, установление государственной политики отмечается в статье как важные факторы для активизации работ.

Ключевые слова: экономические отношения, аграрный сектор, государственное урегулирование, роль механизма.

The role of state regulation of economic relations in the agrarian sector

D.S. Aliyev

The article on the theory and practice of state regulation of economic relations in the agricultural sector issues, the focus of the investigation shows that economists.

At the same time it is noted that state intervention in the economy are a number of reasons for the scientists. In the coming years, increasing the role of state regulation of economic relations in the agricultural sector, to continue to support economic growth and promote the formation of public policy should be directed to step up the presence of important factors mentioned in the article is recommended.

Key words: economic, relationships, agrarian sector, state regulation, mechanism, the role

